BRANKO FUCIĆ

KNJIGOVEŽA — GLAGOLJAŠ

POP GRGUR KRALJIĆ IZ SENJA (1497. — 1502.)

Na koncu XV. i u početku XVI. stoljeća spominju se u izvorima za našu nacionalnu kulturnu povijest tri Grgura:

1/. Tiskar u Veneciji, koji se potpisuje kao GREGORIUS DALMATINUS.

2/. Tiskar glagoljskih izdanja u Senju, koji se potpisuje kao MEŠTAR GRGUR SENJANIN.

3/. Glagoljaš-knjigoveža, koji se potpisuje kao POP GRGUR PRIDEVKOM KRALJIĆ IZ SENJA.

Što o njima znamo?

1/. Gregorius Dalmatinus tiskar je latinskih izdanja u Veneciji, gdje je aktivan već prije godine 1482. /s Nikolom Jensenom i drugovima/ i gdje radi godine 1483. /s Jakovom Britanikom/. Nakon godine 1483. gubi mu se trag među mletačkim tiskarima.

2/. Meštar Grgur Senjanin tiskao je godine 1507.—1508. u kući senjskog arhiđakona Silvestra Bedričića glagoljske knjige:

Naručnik plebanušev. 1507.
Meštrija od dobra umrtija. 1507.
Mirakuli slavne dive Marije. 1507. i 1508.
Transit svetoga Jerolima. 1508.
Korizmenjak. 1508.

Upravo zbog glagoljske tiskare on je i došao iz Venecije u Senj, kako je to izričito napisano u kolofonu »Naručnika plebanuševa«, godine 1507.: »I bi štampa svršena po meštru Grguru Senjaninu, ki navlašć na to dêlo pridê iz Benetak'.« Iz toga se vidi da je meštar Grgur učio tiskarsko umijeće u Veneciji ili da se je prije toga vremena bavio tiskarskom praksom u Veneciji.

3/. Pop Grgur Kraljić iz Senja nalazi se — prema sačuvanim vijestima — između godina 1497. i 1502. u srednjoj Istri, gdje uvezuje glagoljske kodekse.

Dosadašnji istraživači — Kolendić,[1] Žic[2] i Štefanić — drže mletačkog tiskara latinskih izdanja, Grgura Dalmatinca (Gregorius Dalmatinus), identičnim s meštrom Grgurom Senjaninom, tiskarom glagoljskih izdanja u Senju,

[1] P. Kolendić, Karačolov »Quadragesimale« u srpskohrvatskom prevodu. Godišnjak Skopskog filozofskog fakulteta. Skoplje 1930., str. 173.

[2] N. Žic, Tiskar Grgur Dalmatin. Nastavni vjesnik, knjiga 42. Zagreb, 1933. Str. 48—53.

a Štefanić, držeći taj identitet vrlo vjerojatnim, misli da je taj isti tiskar godine 1483. »sudjelovao u štampanju prvoga glagoljskog misala, a možda i još koje glagoljske edicije u Veneciji, pa i djela« (brevijara iz 1491.), što ga je identificirao i obradio sâm Štefanić.[3]

U zaključku svojih razmatranja o Grguru Dalmatincu Štefanić navodi i ovo:

»Kao što je prije radio udružen s Jensonom, a onda s Britanikom, tako je jamačno radio nesamostalno i kasnije (možda na pr. i s Pelegrinom iz Bologne), jer inače ne znamo, što bi radio u Veneciji sve do g. 1507.«[4]

U pretpostavci da je Gregorius Dalmatinus istovjetan s meštrom Grgurom Senjaninom, Štefaniću se postavlja kao neriješen problem onaj vremenski hiatus između godine 1483. — kada datira siguran podatak o štamparskom radu Grgura Dalmatinca u Veneciji, i godine 1507., kada meštar Grgur Senjanin radi u Senju. A to nije mali raspon od 24 godine. Stoga Štefanić sa svim oprezom navodi u bilješci pod tekstom ovo:

»Neki pop Grgur iz Senja je g. 1497. prevezao jedan glagoljski misal u Roču, a g. 1501. u Nugli u Istri (ispor. I. Milčetić, Hrv. glag. bibliografija str. 27. i 158./, ali zasad ne možemo ništa reći, da li ima kakve veze između ovoga Grgura i onoga senjskog štampara. Dodajem, da sam nedavno naišao na jedan glagoljski zapis na jednom fragmentu misala iz Draguća u Istri, koji je pisao lijepim ustavnim pismom 5. maja 1502. »pop' Grgur' K'ralić iz Senja rodom'«[5] Kasnije, u monografskoj obradbi tog fragmenta misala iz Draguća, Štefanić komentira Kraljićev zapis na njemu, te svoje nagađanje određenije nijansira: »Zapis je zanimljiv naročito i zbog toga, što se nameće mogućnost, da bi ovaj Grgur Kraljić mogao biti identičan sa senjskim štamparom Grgurom Senjaninom. Lijep i siguran ustav, kojim je pisan ovaj zapis, mogao bi to mišljenje potkrepljivati.«[6]

Eto, to su u našoj stručnoj literaturi komentari o ova tri Grgura, koji bi se, kako na kraju vidimo, *možda* mogli svesti i na jednu te istu osobu.[7]

Predmet naše rasprave bit će treći, najmanje do sada komentirani Grgur, — pop Grgur Kraljić iz Senja. Stoga ćemo najprije sakupiti i navesti povijesne vijesti o njemu, a zatim prikazati otkrića o njegovu djelu.

Sve nama poznate vijesti o popu Grguru Kraljiću pisao je on sâm.

U glagoljskom misalu iz Roča (sada Beč, ÖNB com. slav. 4.) na listu 231 d. unio je pop Grgur ovaj zapis:

č.u.p.ž. (= 1497.) miseca oktebra dan .e. (= 6.) kada ja pop Grgur iz Sena prevezah' sie k'nigi crkvi svetoga Bartolomêê v gradi Roči, budući farman' tu gospodin Iliê z Bribira i g(ospo)din' Šimun Greblić, a starêšina Ivan Elenić crikveni. Bog nam' vsim' pomagai i vsim' pravovernim. amen'.[8]

U glagoljskom brevijaru iz Berma (sada Ljubljana, NUK, ms 163), na listu 172 b zapisao je pop Grgur ovo:

.ču.p.3. (= 1498.) kada ê pop' Grgur iz' Sena prêdivkom Kralić' prevezah' sie knigi prokazani (?) g(ospo)d(i)na pre Ivana predivkom Žustovića miseca

[3] Vj. Štefanić, Jedna hrvatskoglagoljska inkunabula iz godine 1491. (prilog izučavanju glagoljaškog kalendara). Rad Jugoslavenske akademije, knjiga 285., str. 59, 60.

[4] Vj. Štefanić, o. c. str. 60.

[5] Vj. Štefanić, o. c. str. 60., bilješka 12.

[6] Vj. Štefanić, Glagoljski notarski protokol iz Draguća u Istri (1595.—1639.) s uvodom o Draguću i njegovim glagoljskim spomenicima. Radovi Staroslavenskog instituta, knjiga 1., Zagreb 1952., str. 97.

[7] Bez rezerve svodi tri Grgura na jednu te istu osobu Mladen Bošnjak u svojoj knjizi Slavenska inkunabulistika, Zagreb 1970., str. 58., gdje periodizira Grgurov život na mletačku, istarsku i senjsku fazu.

[8] I. Milčetić, Hrvatska glagoljska bibliografija. Starine XXXIII (Jugoslavenska akademija), Zagreb 1911., str. 27.

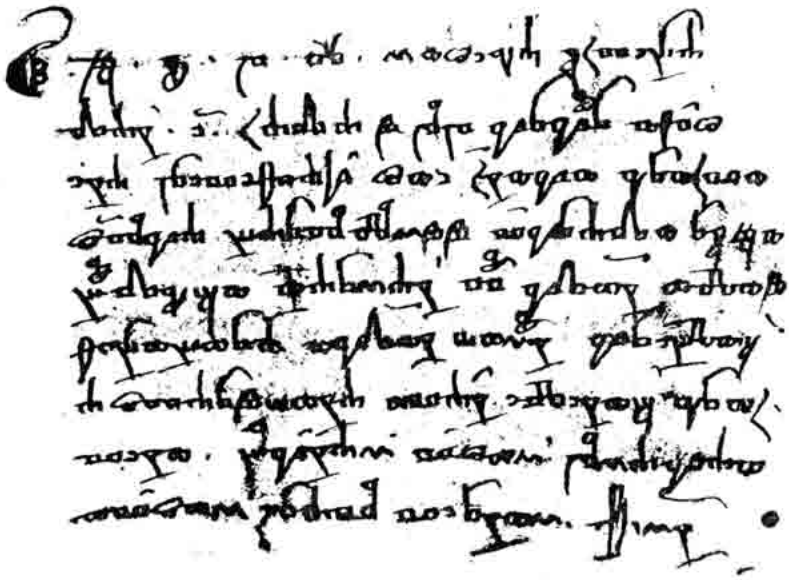

Sl. 16 — Zapis glagoljskim kurzivom popa Grgura Kraljića iz Senja dne 6. X. 1497. o uvezu Ročkog glagoljskog misala (Beč ÖNB cod. slav. 4, l. 231)

Sl. 17 — Zapis glagoljskim kurzivom popa Grgura Kraljića iz Senja dne 21. V. 1498. o uvezu Beramskog glagoljskog brevijara (Ljubljana, NUK ms 163, l. 172)

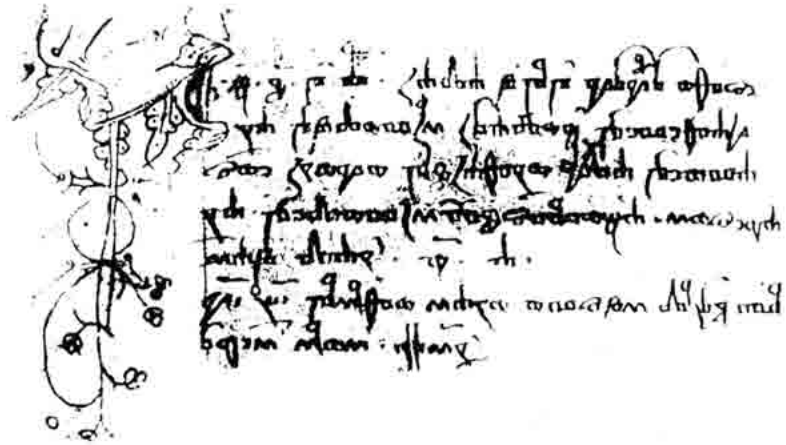

maê dan .i.a. (= 21). G(ospodi)' B(ož)e, pomozi mani i v'sêm dobrotvor'cem moim', am(e)n.[9]

[9] I. Milčetić, o. c. str. 68.

Na komadu oštećena papira, koji se sada čuva u Beču (ÖNB) piše: .čf.a. (= 1501.) miseca marča d(an ...) da ê pop' Grgur' iz Sena, s'(to)eći v Be(rm)i i poli Pazina, prevezah' ta misal' v Nuglê poli Roča. Bog nam' pomozi v'sim. am(e)n.[10]

Na fragmentu glagoljskog misala iz Draguća (sada Historijski arhiv u Rijeci) unesena je ova bilješka o inventaru liturgijskog pribora općine i crkava dragućkih.

V ime (B(o)žie am(e)n', let' (g(ospo)dnih' č.f.b. (= 1502.) miseca maê dan' .d. (= 5). To e tizor zapisan' komuna i crik(a)v' v' Drag(ući) kaštelê, Naiprvo brviel' .a. (= 1.), misal .a. (= 1.), saltir .a. (= 1.), križa .b. (= 2.), kupica ed'na srebrna za s(ve)to telo, moš(tranca?) midena .a. (= 1.), kaleži .g. (= 4.), paramenti .d. (= 5.), ubrusi vsih' .d ï (= 15.), kirargle .b. (= 2.).

To zapisah' êst pop Grgur, K'ralić' iz Sena rodom a tada stanom' v rečenom' kaštelê. Kapitan' biše v' Pazini g(ospo)d(i)n' Jurai Eliharić' župan v Dragući Križman' prêdivkom' K'rivić' i župan Šimac' prêdivkom' Macarol' i župan' Mavar' i drugi priêteli i dobrot'vor'ci moi, kih' nas i nih' v'sih B(og)' imenui v c(a)rstve n(e)b(e)skom' am(e)n'. Ta tezor' više pisani esu pripraviti naredili ti stari i imenovani više i drugi dobri i brumni muži i žene. Tako i vi m'ladi ki este i ki buste, toga obarnite k tomu prikupuite vsega. Crikvenoga ne uživite, da nam' B(og)' v'sim' dopus'ti uživati kralev'stva v(e)čnoga am(e)n'.[11]

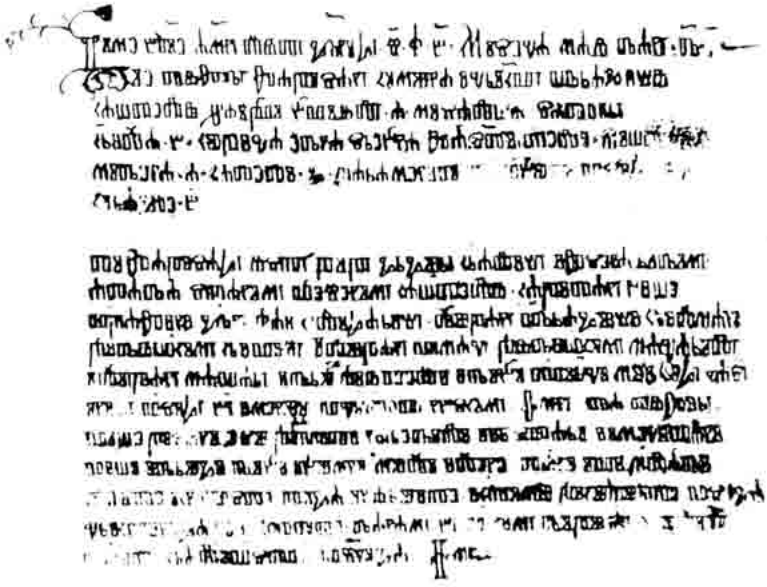

Sl. 18 — Zapis glagoljskim ustavom popa Grgura Kraljića iz Senja dne 5. V. 1502. na fragmentu glagoljskog misala iz Draguća o inventaru dragućkih crkava (Historijski arhiv u Rijeci)

[10] I. Milčetić, o. c. str. 158., br. 105. Ovaj se fragmenat za sada (god. 1975.) treba smatrati izgubljenim. U toku svoga rada na Katalogu glagoljskih i ćirilskih rukopisa koji se nalaze u austrijskim knjižnicama. Zahvaljujem dr Birkfellneru na usmenom saopćenju u Beču dne 21. V 1975.
našao ovaj fragmenat, koji je I. Milčetić godine 1908. u bečkoj tada još Dvorskoj biblioteci, imao u rukama. Zahvaljujem dr Birkfellneru na usmenom saopćenju u Beču dne 21. V 1975.

[11] Vj. Štefanić: Glagoljski notarski protokol iz Draguća, o. c. str. 99, 100.

Koji se zaključci mogu izvući iz ova četiri zapisa? Ponajprije treba reći da nema nikakove sumnje, s obzirom na grafološku istovjetnost kaligrafskog, uzornog, uvježbanog rukopisa i s obzirom na podatke o kretanju i zanimanju, da sve ove bilješke piše jedan te isti čovjek, pop Grgur Kraljić, rodom iz Senja koji se između godine 1497. i 1502. nalazi u Istri, stanujući godine 1501. u Bermu i »poli Pazina« a 1502. u Draguću.

Glavni razlog njegova boravka u Istri objašnjava točna interpretacija izraza »prevezah« (»prevezah sie knigi«, »prevezah ta misal«). Ne radi se, naravno, o glagolu »prevesti«, te se ne može uzeti da je pop Grgur transportirao knjige iz Senja u Istru, već se radi o glagolu »prevezati« (lat. re-ligare, uvezati ili ponovno uvezati/, te je pop Grgur Kraljić uvezivao po istarskim župama starije liturgijske knjige, kojima je prvobitni uvez bio uporabom već dotrajao.

Tako je Kraljić bio godine 1498. nanovo uvezao glagoljski brevijar iz Berma (Ljubljana, NUK, ms. 163) koji je bio napisan i iluminiran u Istri još na početku XV. stoljeća. No Kraljićev se uvez nije sačuvao, jer je ovaj beramski kodeks dospio u XIX. stoljeću u zbirku baruna Cojza u Ljubljanu pa ga je Cojz dao restaurirati i opet (u dva odijeljena sveska) uvesti u nove kožnate korice.[12]

Međutim, na Ročkom misalu (Beč, ÖNB., cod. slav. 4.), što ga je godine 1421. bio napisao i iluminirao Bartol iz Krbave, a godine 1497. ponovno uvezao pop Grgur Kraljić, stari se uvez sačuvao do danas. To je uvez u kožu, ukrašen slijepim tiskom. Kako taj uvez prema stilskim kriterijima potječe negdje s konca XV. ili s početka XVI. stoljeća, to *u tome uvezu gledamo izvorno Kraljićevo djelo, signirano i datirano godinom 1497.*[13]

Dominantni motiv Kraljićevih ukrasa na kožnatom uvezu Ročkog misala je povijuša /Laustab/, tipično kontinentalni, sjevernjački, kasnogotički motiv,[14] koji je obilato zastupan i u ornamentici istarskog zidnog slikarstva posljednje četvrtine XV. stoljeća.[15] Povijuša na ovom Kraljićevu uvezu teče ne samo širokim vanjskim okvirom nego, po ukusu njemačkog kasnogotičkog knjigoveštva druge polovice XV. i početka XVI. stoljeća, ispunja i središnje polje poput saga.[16]

Kraljić je svoje ukrase izvodio tehnikom slijepog tiska, tj. mnogokratnim utiskivanjem metalnih pečata u navlaženu, još podatnu kožu. Kada to znamo, lako je iz njegovih ornamentalnih kompozicija izdvojiti temeljne ukrasne motive i točno odrediti vrst, broj, oblike i veličine alata, kojim se je služio.

Kraljić je radio pomoću garniture, koju su sačinjavali:

---

[12] I. Milčetić, o. c. str. 65.

[13] Zahvaljujem dr. Josipu Hammu, ordinariju Sveučilišta u Beču, na snimci originalnih uveza hrvatskih kodeksa u Austrijskoj Nacionalnoj biblioteci (godine 1973.), jer sam po njima atribuirao uveze Ročkog misala i Brevijara Vida Omišljanina ruci popa Grgura Kraljića iz Senja. Ova foto-dokumentacija iz Beča bila mi je osloncem da popu Grguru Kraljiću pripišem i uvez Humskog brevijara iz Sveučilišne i nacionalne knjižnice u Zagrebu.

[14] »Povijušom« sam nazvao biljni (lisni ili cvjetni) beskonačni ornamenat, što se spiralno ovija oko osovine (oko »štapa«) i koji u stručnoj terminologiji dolazi pod njemačkim nazivom »Laustab«.

[15] Freske u Pazinu, Bermu, Lovranu, Dvigradu, Oprtlju. Motiv povijuše nalazimo u Istri i u klesanom, plastičnom dekoru starog kasnogotičkog portala samostanske crkve Pavlina u Sv. Petru u Šumi.

[16] Vidi: H. Bohatta, Einführung in die Buchkunde, IV, Einband; J. Loubier, Der Bucheinband in alterundneuer Zeit, Berlin, s. a.

Sl. 19 — Grafitni otisci (frot tage, Durchreibung) u naravnoj veličini knjigoveškog alata za slijepi tisak popa Grgura Kraljića iz Senja

1). tropruga fileta
2). pečat s velikim motivom granate povijuše
3). pečat s manjim motivom rascvatane povijuše
4). pečat s motivom palmete
5). pečat s motivom ljiljana

U svemu 5 alata za slijepi tisak.

Kako je sada pomoću otisaka ovih pečata lako indentificirati Kraljićev alat, i kako je srodnošću kompozicijskih shema lako prepoznati Kraljićeve likovne koncepcije, mogu se sada Kraljićevoj ruci pouzdano pripisati još dva Kraljiću suvremena uveza istarskih glagoljskih kodeksa, a to su:
uvez Brevijara Vida Omišljanina[17] (koji se nalazio u Roču) i uvez Humskog brevijara.[18]

Tako su nam se do danas sačuvala u svemu 3 Kraljićeva uveza, dok je četvrti njegov uvez — onaj sa Beramskog brevijara — kako smo već rekli, propao vjerojatno prilikom posljednjeg uvezivanja u XIX. stoljeću za Cojzovu zbirku, dok je peti Kraljićev uvez — prema već citiranom glagoljskom zapisu na komadu papira (Beč, ÖNB.) — bio njegov uvez iz godine 1501. jednoga misala iz Nugle. Ako se zapitamo koji je to glagoljski misal mogao biti, prilično je siguran odgovor da je to bio misal kneza Novaka, koji se je od godine 1405. nalazio u Nugli kod Roča u Istri.[19] Kada je u XIX. stoljeću taj misal dospio u Beč, u tadašnju Dvorsku biblioteku /danas Nacionalnu biblioteku/,[20] tu mu je tada bio izrađen novi, moderni uvez. Nalijepljeni komad papira, na kome je bila bilješka o uvezivanju popa Grgura, bečki je knjigoveža skinuo sa starog i već istrošenog Kraljićevog uveza i tako je i taj papir s Kraljićevim glagoljskim zapisom ostao u istoj bečkoj biblioteci.

Tako, oslanjajući se na povijesne vijesti u zapisima o uvezivanju istarskih liturgijskih knjiga i na metodu atribucije koju temeljimo na stilskoj srodnosti i na identitetu otisaka knjigoveškoga alata, oživljujemo lik jednog senjskog popa-glagoljaša, profesionalnog knjigoveže te rekonstruiramo njegovo djelo, u kome se sada može nabrojiti 5 uveza.

[17] Beč, ÖNB., cod. slav. 3.
[18] Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R 4067.
[19] Misal kneza Novaka. Bilješka na l. 269 b: Va ime . . . itd. Vidi: Gj. Šurmin, Acta croatica, s. 107.; I. Milčetić, o .c. str. 28—29.
[20] Beč, ÖNB., cod. slav. 8.

No od 1497. do 1502., kroz 5 godina, koliko je zastalno boravio i radio u Istri, on je mogao uvezati daleko veći broj kodeksa i knjiga.

Vratimo li se na naše uvodno izlaganje, na problem identiteta triju Grgura, što bismo mogli reći u zaključku?

Kad bi se nekim drugim pouzdanim izvodom moglo dokazati da su te tri osobe identične, tada bi istarski boravak i stručni rad popa Grgura Kraljića na uvezivanju istarskih glagoljskih kodeksa djelimice ispunjavali onu prazninu koja u rasponu od 24 godine dijeli vijesti o Grguru Dalmatinu u Mlecima od vijesti o meštru Grguru u Senju.

Sama po sebi pojava Grgura Kraljića kao knjigoveže ne govori u prilog njegova presumptivnog mletačkog naukovanja, jer stilski karakter njegovih uveza ne pokazuju mletačku već srednjoevropsku, njemačku orijentaciju.

Isto tako, činjenica da se meštar Grgur, tiskar senjskih glagoljskih izdanja, ne potpisuje kleričkom titulom — što u ono vrijeme ne bi bilo vjerojatno ako bi se radilo o javnom nastupu jednoga klerika — također ne govori u prilog identiteta popa Grgura Kraljića s meštrom Grgurom Senjaninom. Meštar Grgur je laik, a Grgur Kraljić je pop.

Bez obzira na mogućnost ili nemogućnost identiteta ovih triju (ili samo dvaju) Grgura, lik popa Kraljića uklapa se u senjski ambijent u vrijeme kada u Senju radi glagoljska tiskara.

Svojim senjskim porijeklom i svojim stručnim radom taj pop glagoljaš-knjigoveža pokazuje kako je tradicija proizvodnje glagoljske knjige u gradu Senju — najprije one rukom pisane, a zatim one tiskane — uvjetovala specijalizacije u dionicama rada, pri čemu se pop Grgur Kraljić javlja kao majstor one završne dionice: kao majstor uveza i ukrasa dovršene knjige.

DER BUCHBINDER UND GLAGOLIT POP GRGUR KRALJIĆ AUS SENJ (1497—1502)

Branko Fučić

Am Ende des XV. und gegen Anfang des XVI. Jhs. werden in den Quellen der kroatischen Kulturgeschichte drei Persönlichkeiten namens Gregor erwähnt:

1.) Gregorius Dalmatinus, Buchdrucker in Venedig
2.) Meister Grgur aus Senj, Buchdrucker in Senj
3.) Pop Grgur Kraljić aus Senj, Buchbinder in Istrien.

Die bisherige Literatur (Kolendić, Žic, Štefanić, Bošnjak) enthält wiederholt Andeutungen über die mögliche dentität zweier oder gar aller drei Namen, so dass Gregor am Anfang (vor 1482 und in 1483) in Venedig als Drucker lateinischer Bücher, dann in Istrien (1497—1502) als Buchbinder glagolitischer Codices und schliesslich in Senj (1507—1508) als Drucker glagolitischer Bücher gesehen werden könnte.

Die vorliegende Studie beschäftigt sich mit dem Priester Grgur Kraljić, einem Glagoliten aus Senj (pop Grgur pridevkom Kraljić iz Senja), Buchbinder der glagolitischen Codices in Istrien. Aus den vier von Grgur selbst geschriebenen Anmerkungen (kroatisch-glagolitisch) erfahren wir:

1.) dass er in Istrien die älteren glagolitischen liturgischen Codices wieder band und zwar im Jahre 1497 das Missale von Roč (Wien, ÖNB — Cod. slav. 4), im Jahre 1498 das Brevier von Beram (Ljubljana, NUK — ms. 163) und im Jahre 1501 ein Messbuch zu Nugla (d. i. das Missale des Fürsten Novak, Wien, ÖNB — Cod. slav. 8);

2.) dass er im Jahre 1501 in Beram und »bei Pazin«, bzw. im Jahre 1502 in Draguć wohnte.

Der Verfasser hat Kraljić's Hand die Einbände des Breviers von Hum (Zagreb, NSB — R 4067) und des Breviers des Vitus von Omišalj (Wien, ÖNB — Cod. slav. 3) zugeschrieben, weil deren verwandte Kompositionen und identische Stempel der Blinddruckverzierungen mit dem Einband des Missales von Roč vollkommen über einstimmen. Das dominante Motiv in Kraljić's Verzierungen ist der spätgotische Laubstab, der teppichartig auch die Spiegel der Einbände Kraljić's füllt, folgend den zeitgenössischen deutschen Bucheinbänden.

Der Verfasser hält daher die Vermutung, Grgur Kraljić wäre in Venedig in die Lehre gegangen, für unwahrscheinlich.

Da der Buchdrucker Grgur aus Senj mit dem Titel »Meister« und nicht mit dem Titel eines glagolitischen Geistlichen »pop« bezeichnet wird, meint der Verfasser, dass die Identifizierung des Drucker Grgur mit dem Priester Grgur in jener Zeit ganz unwahrscheinlich ist. Daher bezweifelt der Verfasser in Abschluss seiner Studie die Nachweisbarkeit der Identität der erwähnten drei Perönlichkeiten namens Gregor.

Sl. 20 — Rekonstrukcija oštećenog uveza popa Grgura Kraljića iz Senja prednjih korica humskog glagoljskog brevijara (Zagreb, NSB R 4067). Rekonstrukcija je izvedena umetanjem grafitnih otisaka (frottage) Kraljićevih pečata na još vidljivije tragove slijepog tiska na tim koricama

Na slici 23. i 24. te na slici 25. i 26. reproducirani su grafitni otisci (frottage) Kraljićevik uveza prednjih i stražnjih korica Brevijara Vida Omišljanina (Beč, ÖNB, cod. slav. 3) te prednjih i stražnjih korica Ročkog glagoljskog misala (Beč, ÖNB cod. slav. 4)

Autor zahvaljuje Odjelima za raritete i rukopise Austrijske nacionalne biblioteke u Beču i Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, koje su mu susretljivo dopustile i omogućile izradbu grafitnih otisaka

Sl. 21 — Humski glagoljski brevijar (Zagreb, NSB R 4067). Fotografija prednjih korica. Uvez sa slijepim tiskom popa Grgura Kraljića iz Senja

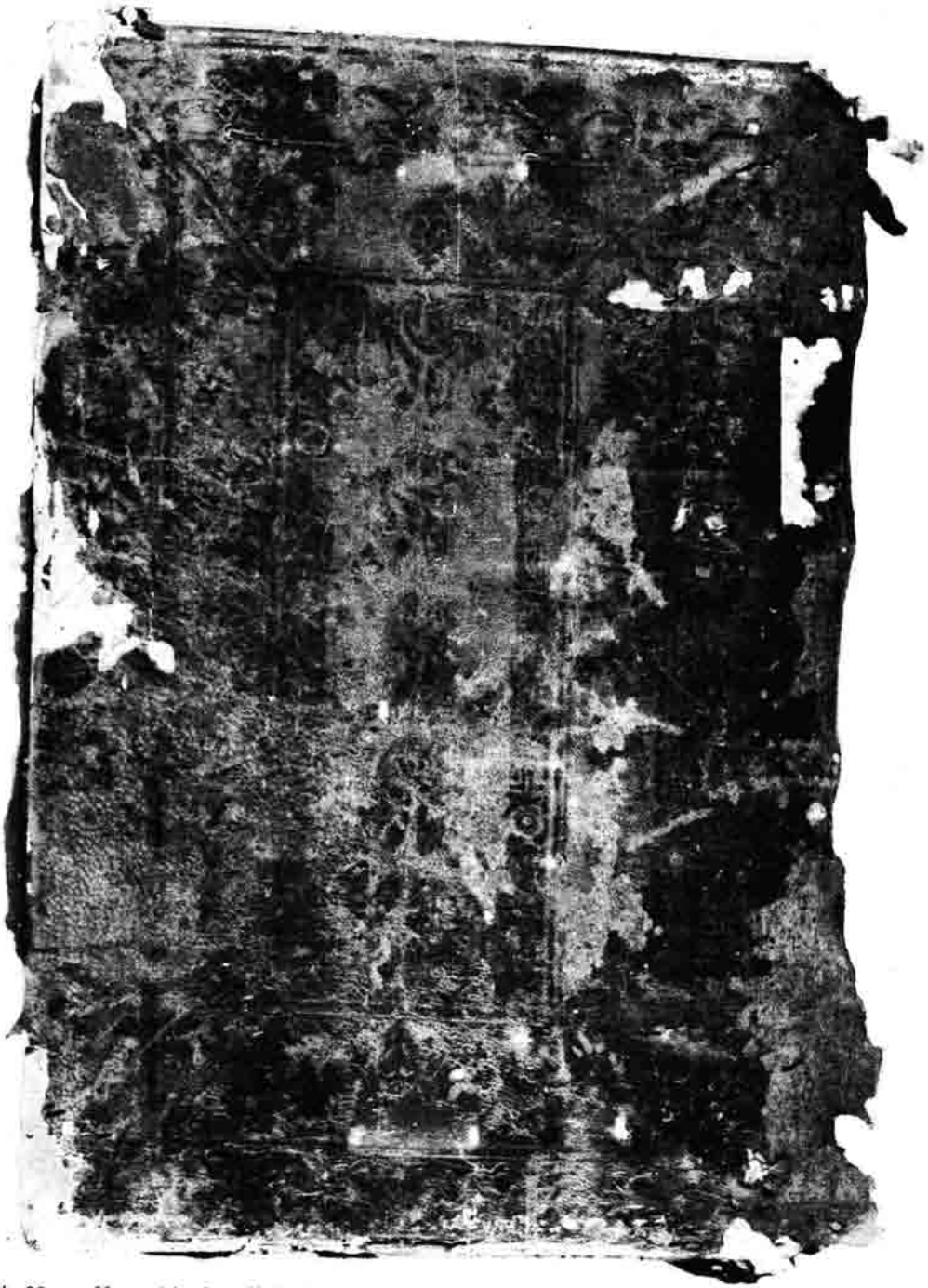

Sl. 22 — Humski glagoljski brevijar (Zagreb, NSB R 4067). Fotografija stražnjih korica. Uvez sa slijepim tiskom popa Grgura Kraljića iz Senja

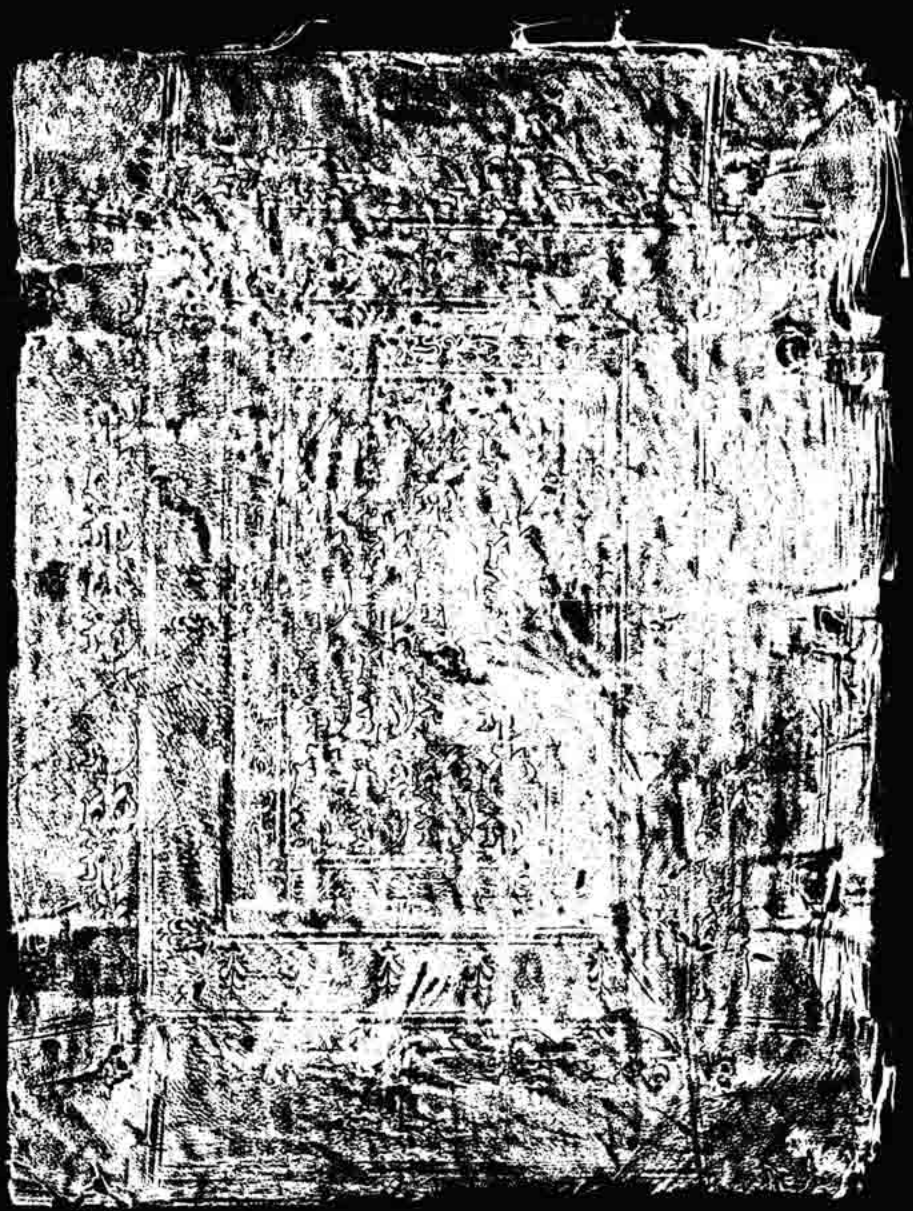

BEČ, ÖNB cod. slav. 3 RECTO

10 CM

BEČ, ÖNB cod. slav. 3 VERSO

10 CM

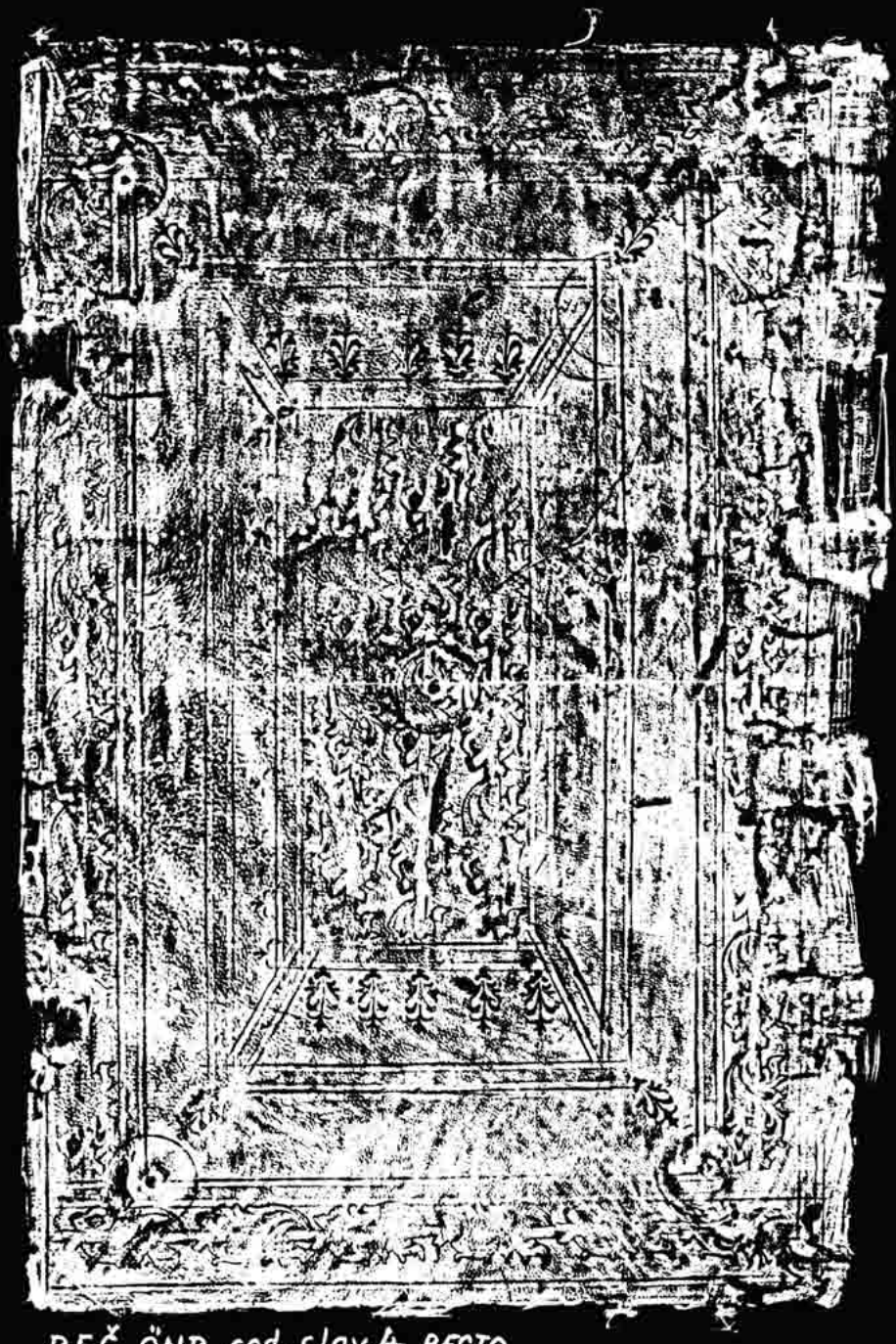

BEČ, ÖNB cod. slav. 4 RECTO

10 CM

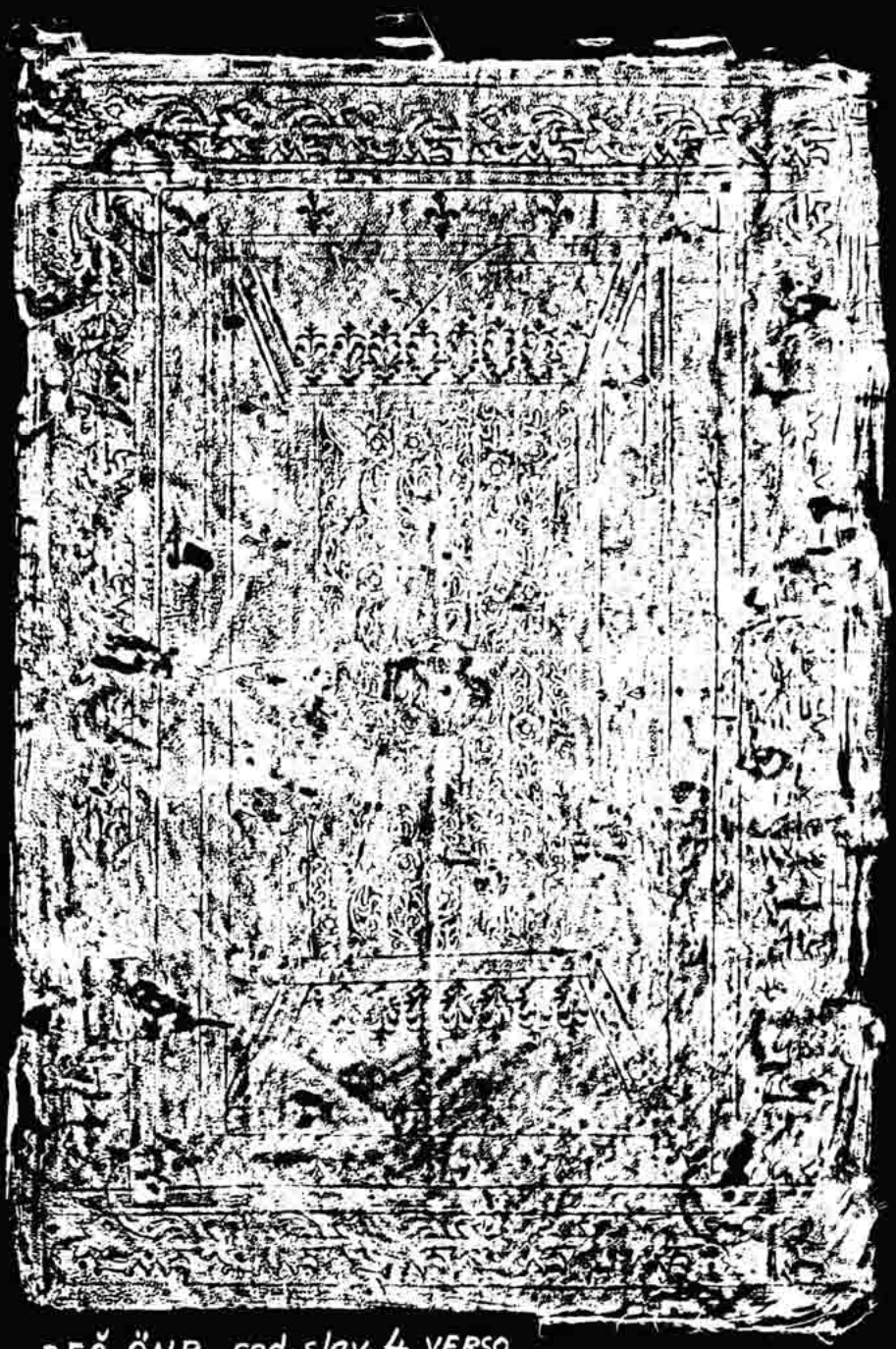

BEČ, ÖNB cod. slav. 4 VERSO

10 CM

BRANKO FUĆIĆ

FRESKA U SENJSKOJ KATEDRALI

Ovom bilješkom dužan sam oteti zaboravu jedan važan senjski spomenik, koji su bile otkrile posljedice razaranja Senja u II svjetskom ratu, a paradoksalno ga je likvidiralo poratno liječenje ratnih rana. U bormbardiranoj senjskoj katedrali toliko je bila rastresena struktura pročelnog zida da je opasnost od rušenja izazvala odluku da se taj zid, u visini nekadašnjeg pjevališta, rekonstruira. Prije demontiranja zida upozorio me je 1947. godine pok. arh. Harold Bilinić, voditelj tehničkih radova na obnovi senjske katedrale, da se na nutarnjem licu zida, na pobijeljenoj površini, što su je prije bombardiranja pokrivale orgulje, zapažaju u žbuku urezani krugovi s radijalnim užljebinama »poput nekih sunčanih ura«.

Kada sam sa skela pregledao taj zid, ustanovio sam da su to ugravirane aureole oko svetačkih glava. Pokusnim skidanjem naslaga vapna, na zidu su se pojavili fragmenti freske s monumentalnom kompozicijom Raspeća, što se je izvorno protezala svom širinom srednje lađe, to jest cjelim nutarnjim licem pročelnog zida srednjovjekovne jednobrodne katedrale. Oslanjajući se samo na moja sjećanja (jer fotodokumentacije o toj freski nema), sudim da je freska bila djelo XIV. stoljeća, talijanskog smjera i čini mi se — obzirom na gamu boja i stilizaciju nabora — da bi se to djelo moglo priključiti riminеškoj školi (Rimini). Pamtim fragmente njene dekorativne bordure s kozmatesknim uzorkom, sjećam se glave Marije Magdalene podno križa, fragmenata rasplakanih anđela u zraku te grupe svetih žena na lijevoj strani kompozicije koja je pridržavala klonulu Bogorodicu.

Kako je rad na tom zidu bio opasan, a k tome u uvjerenju da će freska prije demontiranja zida biti s njega skinuta, čistio sam manje površine, koliko je bilo nužno za prvi uvid. Sondirao sam samo u lijevoj polovici kompozicije. Pod vapnenim premazima osjećao se ipak duž čitavog zida reljef oslikanog sloja: pamtim da su se nazirali brojni ali nepovezani manji i veći fragmenti, to jest da je freska bila jako oštećena i manjkava prije nego što su je u prošlosti konačno napustili i obijelili.

Na žalost, zauvijek je nestala prilikom rekompozicije zida.